

1 אלא בהיה – יולדת שמתה בלידתה ששופעת דם, אבל שאר נשים
2 שמתו מניחין מטותיהן ברחוב. ורבי אלעזר אמר, אפילו שאר הנשים
3 אין מניחים מטותיהן ברחוב, דכתיב (במדבר כ א) 'והמת שם מרים
4 ותקבר שם', ולימדה בזה התורה שקמוץ למיתה תהא קבורה, וזה
5 נאמר במרים שלא היתה יולדת.
6 הגמרא מוסיפה עוד בענין מיתת מרים: ואמר רבי אלעזר, אף מרים
7 כנשיקה מתה כמשה ואהרן, ואתא – נלמד בגזירה שוה 'שם' 'שם'
8 כמשה, שבמרים נאמר 'והמת שם מרים', ובמשה נאמר (דברים לד ה)
9 'והמת שם משה וגו' על פי ה', והיינו במיתת נשיקה, ומפני מה לא
10 נאמר בה – במרים 'על פי ה' שמתה בנשיקה כמשה, מפני שגנאי
11 הדבר לאומרו – לומר 'על פי ה' אצל אשה.
12 עוד בענין מיתת מרים: אמר רבי אמי, למה נסקכה פרשת מיתת
13 מרים בתורה (במדבר כ א) לפרשת פרה אדומה (שם פרק יט), לומר לה,
14 מה פרה אדומה מכפרת על מעשה העגל, אף מיתתן של צדיקים
15 מכפרת על הדור.
16 עוד בענין מיתת צדיקים: אמר רבי אלעזר, למה נסקכה מיתת אהרן
17 לבגדי כהונה, שנאמר (במדבר כ כו) 'והפשט את אהרן את בגדיו וגו'
18 ואהרן יאסף ומת שם, לומר, מה בגדי כהונה מכפרין, אף מיתתן
19 של צדיקים מכפרת.
20 ברייתא בענין מיני מיתות הבאות על האדם: תנו רבנן, אדם שמת
21 פתאום בלא חולי, זו היא מיתה חטופה, שנחטף מן העולם. ואם
22 חלה יום אחד וזאת, זו היא מיתה דחופה, דהיינו בבחילות ומהירות.
23 רבי חנניא בן גמליאל אומר, החולה יום אחד ומת זו היא מיתת
24 מנפה, שנאמר ליחזקאל (יחזקאל כד טו) 'בן אדם הנני לקח מןך את
25 מהמד עיניך במנפה', וכתוב (שם פסוק יח) 'ואדבר אל העם בפקד ותמת
26 אשתי בערב', ונמצא שחלתה יום אחד ומתה, ועל מיתתה נאמר
27 'מגפה', והחולה שני ימים וזאת, זו היא מיתה דחוייה. והחולה שלשה
28 ימים ומת, זו מיתת נערה. והחולה ארבעה ימים ומת, זו מיתת
29 נויפה. אמנם החולה חמשה ימים ומת, זו היא מיתת כל אדם
30 כדרכו, ומת מיתה טובה.
31 הגמרא מבארת מדיכין דרשו את המאמר האחרון: אמר רבי חנין,
32 מאי קרא שהחולה חמשה ימים ומת זו מיתת כל אדם, שנאמר
33 (דברים לא יד) 'ויאמר ה' אל משה הן קרבו ימך למות, ודורשים כך,
34 'הן' זה חד – יום אחד, 'קרבו' לשון רבים היינו תרי ימים מלבד
35 הראשון, 'ימך' לשון רבים היינו תרי ימים נוספים, הא יחד חמשה
36 ימים. ולמדים שהודיעו על פטירתו חמשה ימים לפניו. והדרשה
37 מתבת 'הן' שהוא חד [אחד], שכן כלשון יוני קורין לאחת 'הן'.
38 המשך הברייתא: אדם שמת בהיותו בן חמשים שנה, זו היא מיתת
39 אדם החייב בעונש כרת. מת בן חמשים ושתים שנה, זו היא מיתתו
40 של שמואל הרמתי שמת בגיל זה. מת בן ששים, זו היא מיתה בידי
41 שמים שהתחייב בה אדם כעונש. אמר רב וזמרא, מאי קרא שמיתת
42 בן ששים היא מיתה בידי שמים, דכתיב (איוב ה כו) 'תבוא ככלה אלי
43 קבר', ו'ובכלח' היינו בזקנה בעתה, ו'ובכלח' בגימטריא שיתין הוה,
44 ומבואר שכשעבר שנה זו יצא מכלל מיתה בידי שמים שהיא עד
45 בן ששים. מת בן שבעים זו מיתת שיכה דהיינו בזקנתו במלאת ימי
46 שנותיו, והמת בן שמונים זו מיתת גבורות, שהתגברו חייו, דכתיב
47 (תהלים צ) 'מי שנותינו בהם שבעים שנה ואם גבורות שמונים שנה'.
48 הוספה על דברי הברייתא: אמר רבה, אף מן חמשים ועד ששים
49 שנה זו היא מיתת כרת, אם עדיין לא מלאו לו ששים, והאי דלא
50 חשיב להו בברייתא, משום כבודו של שמואל הרמתי שמת בן
51 חמשים ושתים שנה, שלא יאמרו שנענש בכרת.
52 מעשה בענין זה: רב יוסף בן שיתין שנה, עבד להו יומא
53 מבא בסעודה לרבנן, ואמר, נפקי לי מפרת – יצאתי מחיוב כרת.
54 אמר ליה אבין, מדוע הנך שמת, הלא נהי דנפק ליה מן מפרת דשני
55 – אף שיצאת מכרת של השנים, מפרת דיומי כשמת פחות מחמשה
56 ימים לאחר שחלה, מי נפיק מר. אמר ליה רב יוסף, נקוט לך מיהא
57 פלגא פירך – מכל מקום תפוס בידך חצי מכרת שיצאתי ממנו,
58 והוא כרת השנים כאמור, ולכן אני שמח.

59 מעשה אחר בענין זה: רב הונא נח נפשיה פתאום, והוה קא דיניי
60 [דואגים] רבנן שמא מת מיתה חטופה. תנא להו זוגא דמהריב –
61 זוג תלמידי חכמים שבאו ממקום ששמו הדייב, לא שנו שמת
62 פתאום היינו מיתה חטופה אלא כשלא הגיע לגבורות שהוא גיל
63 שמונים, אבל אם הגיע לגבורות ומת פתאום, זו היא מיתת נשיקה
64 שהיא מיתה טובה.
65 מאמר בענין אריכות ימים ובנים ופרנסה: אמר רבא, תני – אריכות
66 ימים, בני – רוב בנים, ומווני – רוב מזונות, לא גזכותא של האדם
67 תליא מילתא, אלא גמולא שלו תליא מילתא, דהא רבה ורב חסדא
68 תרנייהו רבנן צדיקי הוה, שהרי מר מצלי – התפלל בעת עצירת
69 גשמים ואתי מיטרא, ומר מצלי ואתי מיטרא, ואף על פי כן רב
70 חסדא זכה לאריכות ימים וחה תשעין ותרתין שנין, ואילו רבה חיה
71 רק ארבעין שנה, וכן בני רב חסדא היו שיתין תלולי – ששים חופות,
72 ואילו בני רבה היו שיתין תיכלי – ששים מקרי שכול ואבילות,
73 שמתו בניו ונכדיו בחייו, וכן בני רב חסדא נתנו סמיךא [סולת] אף
74 לכלבי, ולא מתבעי – ולא היו צריכים לחפש אחר מזון, ואילו בני
75 רבה חיפשו אף נהמא דשערי – לחם שעורים שהוא זול ופשוט אף
76 לאינשי לאכול, ולא משתבח – וגם זה לא נמצא מרוב עניות.
77 מאמר בענין עושרו של רב חסדא: ואמר רבא, הני תלת מילי בעאי
78 קמי שמיא – בקשתי משמים, תרתי מהם יהבו לי וחדא לא יהבו לי,
79 בקשתי חובקתיה דרב הונא, ועותריה [עושרו] דרב חסדא, ויהבו
80 לי – ושניהם נתנו לי. אך את ענותנותיה דרבא פד רב הונא בקשתי
81 ולא יהבו לי.
82 מעשה בענין מיתת רבא: רב שעורים אחיה דרבא הוה יתיב קמיה
83 דרבא כשחלה ונטה למות, חזייה רב שעורים לרבא דתהו קא
84 מנמנמ [גוסס]. אמר ליה רבא, לימא ליה מר למלאך המות דלא
85 לצערו ביציאת הנשמה יותר מדאי. אמר ליה רב שעורים, ומר לאו
86 שושבנייה הוא – וכי אינך ידידו ומכירו שתאמר בעצמך. אמר ליה
87 רבא, ביון דאימסר מולא שלי בידו, שאני גוסס, לא אשנה בך, ולכן
88 אני מבקש ממך. אמר ליה רב שעורים, אומר לו, אך אני מבקש
89 ממך ליתחוי לי מר לאחר המיתה לומר לי אם היה לך צער. ואכן
90 איתחוי ליה. אמר ליה רב שעורים, האם תהו ליה למר צערא
91 ביציאת נשמה. אמר ליה רבא, היה לי צער בי ריבדא דכנסילתא –
92 כמו בהקזת דם.
93 מעשה דומה באמורא אחר: רבא הוה יתיב קמיה דרב נחמן בעת
94 מחלתו, וחזייה דקא מנמנמ [גוסס]. אמר ליה רב נחמן לרבא, לימא
95 ליה מר למלאך המות דלא לצערו ביציאת נשמה. אמר ליה רבא,
96 מר לאו אדם חשוב הוא – וכי אינך אדם חשוב, בקש ממנו בעצמך.
97 אמר ליה רב נחמן, מאן חשיב אצל מלאך המות, ומאן ספין – איזהו
98 אדם ראוי שראוי שמלאך המות יפחד ממנו, ומאן דקיע – מי
99 מתוקן אצלו שישמע לו. אמר ליה רבא לרב נחמן, אומר לו אך
100 ליתחוי לי מר לאחר מיתתך. ואכן איתחוי ליה. אמר ליה רבא לרב
101 נחמן, האם תהו ליה למר צערא ביציאת נשמה. אמר ליה רב נחמן,
102 היה לי צער כמישהל בניתא מחלכא – כמישיכת שערה מחלב, ואף
103 על פי כן אי אמר לי חקדוש ברוד הוא זיל ביהוא עלמא פד הוית
104 – לך שוב לעולם הזה שהיית בו, לא בעינא, משום דנפיש
105 ביצותיה – שגדול הפחד ממלאך המות.
106 מעשים שונים באמוראים שבא מלאך המות ליטול נשמותיהם:
107 רבי אלעזר הוה קאביל תרומה, איתחוי ליה מלאך המות ליטול
108 נשמתו. אמר ליה רבי אלעזר, תרומה קא אבילנא, וכי לאו קודש
109 איקרי וצריך לשומרה בטהרה, ואם תיטול נשמתו תיטמא
110 התרומה. ואז חלפא ליה שעתא של גזירת המיתה ולא מת באותה
111 עת. ורב ששת איתחוי ליה בשוקא ליטול נשמתו, אמר ליה רב
112 ששת, וכי רצונך שאמות בשוקא כבהמה, איתא לנבי ביתא – בוא
113 לביתי וטול את נשמתו. ואף רב אשי איתחוי ליה בשוקא, אמר ליה,
114 איתרב לי תלתין יומין ואהדר לי לתלמודאי – המתן לי שלשים יום
115 שאחזור על תלמודי, דאמרינו – שאתם אומרים בשמים, אשרי מי
116 שפא לכאן ותלמודו בידו שלא שכחו. כיום תלתין אתא שוב מלאך
117 המות, אמר ליה רב אשי, מאי פולג האי – מהו כל זה, כלומר מדוע

שבת פרשת תצוה, י"א אדר-ראשון, ה'תשכ"ה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ידי התפילה, וְהָרִי בְכָל־מָאתִים מְנַה⁵⁴ כשם שמאתיים כוללים
 2 בתוכם גם מאה, כך הדבר הגדול יותר, ההמשכה שעל-ידי התורה, כולל
 3 בתוכו את הדבר הקטן יותר, ההמשכה שעל-ידי תפילה.
 4 וּמְכַל־מְקוֹם, הִנֵּה גַם מִי שֶׁתּוֹרָתוֹ אוֹמְנוֹתוֹ מִפְּסִיק
 5 לְקִרְיַאת־שְׁמַע⁵¹, כִּי אֵי־
 6 אֶפְשָׁר לֹא יִכּוּלָה לְהִיֹּת
 7 הַמְשָׁכָה שֶׁל אֹרֵךְ אֲלוּקֵי מַלְמַעְלָה
 8 לַמְטָה, מִהַקְדוּשׁ־בְרוּךְ־הוּא אֶל הָאָדָם
 9 בְּלֹא הַעֲלָאָה תַּחֲלָה מַלְמַטָּה
 10 לַמַּעֲלָה, הַתְּקַרְבוֹת לַאֲלוּקוֹת מִצַּד
 11 הָאָדָם. וְאִף שֶׁהַעֲנִין דְּתּוֹרָתוֹ
 12 אוֹמְנוֹתוֹ לֹא־מִיתוּ הוּא כְּמוֹ רַבִּי
 13 שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי שְׁאָמַר בְּחַד
 14 קְטִירָא אֲתַקְטְרָנָא⁵⁵, בַּקֶּשֶׁר אַחַד
 15 הַנְּנִי קְשׁוֹר הִינְנוּ שֶׁהוּא תְּמִיד
 16 בְּבַחֲיִנַת הַעֲלָאָה מַלְמַטָּה לַמַּעֲלָה
 17 כּוֹ', וְלִמָּה אִם כֵּן הוּא זָקוּק לַהֲפָסִיק
 18 מִתַּלְמוּדוֹ כְּדִי לְקַרְוֵא קְרִיאת שְׁמַע וְהָרִי
 19 לוֹלִי זֹאת הוּא תְּמִיד בִּתְנוּעָה' שֶׁל
 20 הַעֲלָאָה, הָרִי זֶה רַק שְׁאִינוּ
 21 צָרִיךְ לְהַתְּעוֹרְרוֹת שְׁעַל־יָדֵי
 22 פְּסוּקֵי־דְזַמְרָה וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה,
 23 וְגַם לֹלֵא הַהַתְּעוֹרְרוֹת הַזֶּה הוּא נִמְצָא
 24 בִּתְנוּעָה' נִפְשִׁית שֶׁל 'הַעֲלָאָה' אֲבָל
 25 גַּם הוּא צָרִיךְ לְהַעֲלָאָה
 26 דְּקִרְיַאת־שְׁמַע⁵⁶ שֶׁהִיא הַתְּעוֹרְרוֹת
 27 וְהַתְּקַרְבוֹת לַאֲלוּקוֹת בְּאוֹפֵן נַעֲלָה
 28 בְּמִיּוֹחַד וְאִי אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ אֵלָיָה לֹלֵא
 29 קְרִיאת שְׁמַע, וְלְצוּרֵךְ הַעֲלָאָה זֶה גַם מִי שֶׁתּוֹרָתוֹ אוֹמְנוֹתוֹ מִפְּסִיק מִלִּמְדוֹ וְקוֹרֵא
 30 קְרִיאת שְׁמַע. וּמוֹסִיף שָׁם⁵⁷ בַּמֶּאֱמָר הַנּוֹכַח: וְעֵינֵי יְרוּשְׁלָמִי⁵⁸

31 הוֹבָא בְּמֵאוֹר' סֵפֶר הַמֵּאוֹר עַל הַרִיף רִישׁ פְּרָק־קַמָּא תַּחֲלִילַת פְּרָק
 32 רֵאשׁוֹן דְּשַׁבְּת⁵⁹, מְשַׁמַּע שְׁלֹא הָיָה רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַי יוֹחָאִי עֲצֻמו
 33 מִפְּסִיק מִלִּמְדוֹ גַּם אֶפְלוּ לְקִרְיַאת־שְׁמַע, יִתְכַּן לְפִי מָה
 34 שְׁפָתוֹב בְּחַד קְטִירָא כּוֹ' וְדַבְּרִים אֵלֶּה סוֹתֵרִים לְכַאוּרָה אֶת הָאֵמֹר
 35 לְעִיל שְׂרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַי יוֹחָאִי כֵּן הִיָּה
 36 מִפְּסִיק לְקִרְיַאת שְׁמַע.
 37 וַיֵּשׁ לְבָאֵר זֶה וְלִישֵׁב אֶת הַסְּתִירָה
 38 עַל־פִּי הַמְּבַאֵר בְּהַמְשָׁךְ
 39 תְּרַסְוּ בְּעֵנִין הַעֲלִיּוֹת מִדְּרַגָּה
 40 לְדְרַגָּה דְּלַעֲתִיד־לְבָא (וְשִׁכּוֹתֵן
 41 לְסַעוּדוֹת דְּשַׁבְּת), שְׁשֻׁלְמוֹת
 42 הַעֲלִיָּה דְּלַעֲתִיד־לְבָא (לְאַחֲרֵי
 43 שְׁיָקוּיָם הִיעוּד⁶⁰ אֶת רוּחַ
 44 הַטּוּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאֲרִץ)
 45 הִיא בְּבַחֲיִנַת מְנוּחָה בְּעֵצָם⁶¹,
 46 מְנוּחָה שְׂאִינָה לְשֵׁם מְטָרָה מְסוּיִמַת
 47 (כְּמוֹ כְּדִי לְהַשִּׁיב אֶת הַכּוֹחוֹת אַחֲרֵי
 48 מַלְאכָה מִיִּגְעַת אוֹ כַּהֲנֵה לְקִרְיַת
 49 עֲבוּדָה) אֲלֹא בְּגַלֵּל הַמַּעֲלָה וְהַעוֹנָג
 50 שֶׁבְּמְנוּחָה כְּשֶׁלְּעֲצֻמָּה שְׁאֵזוּ בְּשֵׁלֵב זֶה
 51 שֶׁל לַעֲתִיד־לְבָאוּ כְּאִשְׁרֵי הַעֲלִיָּה תְּהִיָּה
 52 מוֹשְׁלֵמַת לֹא יִהְיֶה עֲנִין שֶׁל
 53 יְרִידוֹת וְעֲלִיּוֹת כּוֹ'⁶², וְהוּא
 54 עֲנִין יוֹם שְׁכּוּלוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה
 55 לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים⁶³, מְנוּחָה נִצְחִית,
 56 וְכַשְּׁבָאִים לְשֵׁלֵב זֶה כְּבָר אֵין הַכְּרַח
 57 בְּעֲבוּדָה בְּדֶרֶךְ שֶׁל הַעֲלָאָה מַלְמַטָּה
 58 לַמַּעֲלָה שֶׁתְּבִיא אֶת הַהֲמַשְׁכָּה מַלְמַעְלָה
 59 לַמְטָה, וּבְמִדְרַגָּה זוֹ רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַי יוֹחָאִי לֹא הִפְסִיק מִתַּלְמוּדוֹ גַּם לְקִרְיַת
 60 שְׁמַע.

(54 ב"ק עד, א. 55) ראה זח"ג (אד"ז) רפח, א. 56) ראה גם שם ע' א'תקמח. (57 אוה"ת שבעה 48. 58) שבת פ"א ה"ב. (59 ט, ב (ד"ה ירושלמי). (60 זכרי' יג, ב. 61) ראה המשך תרס"ו ע' תקמג ואילך. (62) המשך תרס"ו ע' יב. ע' קה. (63) תמיד בסופה.

המשך ביאור למס' מועד קטן ליום רביעי עמ' א

1 הנך ממחר ואינך ממתין שיעברו שלשים יום שלמים. אמר לו
 2 מלאך המות, קָא דְּחָקָא רְגִלְיָה דְּבַר נָתַן – רגליו של רב הונא בר
 3 נתן דוחקות, שכבר הגיע זמנו להיות נשיא אחריו, וְאֵין מְלָבוֹת
 4 נִזְנַעַת פְּחִיבְרָתָהּ אֶפְלוּ בְּמֵלָא נִימָא –[שערה], ולכן עליך להסתלק
 5 כבר מן העולם.
 6 מעשים נוספים בענין זה: רַב חֲסֵדָא לֹא הָוָה יָבִיל לִיָּה מִלְּאךְ הַמּוֹת
 7 לִיטוּל נְשִׁמְתוֹ, מְשוּם דְּלֹא הָוָה שְׁתִּיק פּוּמְיָה מְנִירְסָא – מלימוד
 8 תורה, ולכן סָלִיק מִלְּאךְ הַמּוֹת וְרִתִּיב פְּאָרְזָא דְּכִי רַב – על עץ ארז
 9 הסמוך לבית מדרשו של רב, וּפְקַע אֲרִזָּא, ומקול השבירה שֶׁתַּק רַב
 10 חֲסֵדָא מִלִּמְדוֹ, וְאִזּוּ יָבִיל לִיָּה מִלְּאךְ הַמּוֹת. רַבִּי חֲזִיָּא לֹא הָוָה מְצִי

11 לְמִיָּקְרָבָא לִיָּה מִלְּאךְ הַמּוֹת, שֶׁלֹּא הִנִּיחוּ לְהַתְּקַרֵּב אֵלָיו. יוֹמָא חַד
 12 אִידְמִי לִיָּה מִלְּאךְ הַמּוֹת בְּעֵנִיָּא, וְאִתָּא וּפְרִיף אַבְבָּא – דפק על דלתו
 13 שֶׁל רַבִּי חֲזִיָּא, וְאָמַר לִיָּה אֶפְיָק לִי רִיפְתָּא – הוצא לי לחם, וְאֶפְיָקוּ
 14 לִיָּה. אָמַר לִיָּה מִלְּאךְ הַמּוֹת לְרַבִּי חֲזִיָּא, וְלֹא קָא מְרַחֵם מִרְ אַעֲנִיָּא
 15 – וכי אינך מרחם על העניים, הָרִי בְּמַעֲשֵׂה זֶה הוֹכַחַת שֶׁאִתָּה
 16 מְרַחֵם, וְאִם כֵּן אֲתֵּהוּא נְבָרָא אַמְרָא לֹא קָא מְרַחֵם מִר – מדוע אינך
 17 מְרַחֵם גַּם עָלַי שְׂאִינִי יָכוֹל לְמַלֵּא שְׁלִיחוֹתִי לִיטוּל נְשִׁמְתָךְ, וְאִזּוּ גְּלִי
 18 לִיָּה שֶׁהוּא מִלְּאךְ הַמּוֹת, וְאִתְּוִי לִיָּה שׁוּמָא דְּנוּרָא – הראה לו שוט
 19 שֶׁל אֵשׁ שֶׁלּוֹ לְהוֹכִיחַ זֹאת, וְאִזּוּ אַמְצִי לִיָּה נְפִשִׂיה – המציא לו רבי
 20 חֲזִיָּא אֶת עֲצֻמוֹ.

מועד קטן דף כח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קצג

משנה

נשים במועד מענות – עונות קינה על המת, ויתבאר להלן מהו, אכל לא מטפחות – מכות כף על כף בצער. רבי ישמעאל אומר, הפסוקות למטה של המת אף מטפחות במועד. אמנם בראשי חרשים ובחנופה, ובפורים, שהם קלים יותר שמותרים במלאכה, מענות ואף מטפחות. ובה וזה, בין במועד ובין בראשי חדשים וחנוכה ופורים, לא מקוננות – מעוררות את הנשים לקונן, שקינה מעוררת יותר לבכיה, ויתבאר להלן מהו. ואם כבר נקבר המת, אף לא מענות ולא מטפחות.

גמרא

הגמרא מבארת את קינת הנשים המבוארת במשנה: מאי אמרן הנשים המענות, אמר רב, ויי לאולא – אוי להולך לבית עולמו ואינו חוזר, ויי לחבילא – אוי למשא כזה שנושאים בו את המת. הגמרא מביאה הספדים שונים שאמרו נשות העיר שכנציב, שהיו מספידות לכל אחד לפי ענינו: אמר רבא, נשי דשכנציב אמרן הכי כדברי רב, ויי לאולא, ויי לחבילא. ואמר רבא, נשי דשכנציב אמרן על מי שמת לו בן שעשועים, גוד גרמא מפקא – הרי הוא כמי שנפל שן מחניכיו, שאינו חש בטוב, ונמטי מיא לאנטיכי – ונולך מים לדוד קטן לחממם שם לרוחצו שיחוש טוב יותר. ואמר רבא, נשי דשכנציב אמרן על אדם גדול שמת, עטוף ונפשו טורי – התעטפו והתכסו ההרים בלבושיכם, כיון דבר רמי ובר רבכי הוא – שהבא להקבר אצלכם בן רמים ובן גדולים הוא. ואמר רבא, נשי דשכנציב אמרן על עני שמת, שייול אצמלא דמלתא – יפה המיתה כבגד משי לבר חורין דשלימו ווודיה – לאדם אמיד שכלו מזונותיו והעני. ואמר רבא, נשי דשכנציב אמרן עוד על עני שמת, רהיט – כל ימיו היה תגר רץ וטורח, ונפיל אמעברא ויופתא ויוף – וכשעובר מן העולם עליו ללוות ממון לצרכי קבורתו. ואמר רבא, נשי דשכנציב אמרן על עשיר שהעני ומת, אחנא תגרי – אחינו התגרים, אוכני מיפקדי – באחריתם נבדקים האם עשירים הם. ואמר רבא, נשי דשכנציב אמרן על המת מתוך חולאים קשים, מותא פי מותא – מיתתו כמיתת כולם, ומרעין חיבוליא – אך מחלותיו ויסוריו קשים משאר האנשים והם כריבית.

ברייתא בענין התעוררות בהספד על מת: תניא, היה רבי מאיר אומר, נאמר (קהלת א) 'טוב ללכת אל בית אכל' וגו', וקרא הפסוק עד סופו 'והחי יתן אל לבו'. וביאר הכוונה 'והחי יתן אל לבו', שיתן אל לבו בדברים של מיתה, והיינו שמי דוספד – שמספיד אחרים, יספדוניה – יספידו אף אותו, ודיקבר – הקובר אחרים, יקברוניה – יקברו אף אותו, ודימען – הטוען מיטת אחרים על כתפיו, ומענוניה – יטענו אף אותו לאחר מותו, ודידל – המגביה קולו בהספד אחרים, ודלוגניה – ירימו קול בהספד אף עליו. ואיבא דאמרי, דלא ידל – מי שאינו מרים עצמו בגאווה ומטפל במתים, ודלוגניה – ירוממוהו מן השמים, דכתיב (משלי כה ז) 'כי טוב אמר לך עלה הנה וגו' מהשפילך לפני נדיב אשר ראו עיניך, כלומר טוב שתעלה ברשות ולא בגאווה שלא ברשות, שאז ישפילוך וירחיקוך, ומשמע שאם אינו מתגאה וזכה לעלות ולא ירחיקוהו.

ברייתא בענין הספד על מתים בניחום אבלים: תנו רבנן, בשמתו שני בניו של רבי ישמעאל, נכנסו ארבעה זקנים לנחמו, רבי מרפון, ורבי יוסי הגלילי, ורבי אלעזר בן עזריה, ורבי עקיבא. קודם שנכנסו אמר להם רבי מרפון לשאר החכמים, דעו שרבי ישמעאל חכם גדול הוא, וקני גם באגדות, ולכן אל יבגם אחד מהם לתוך דברי

הבירוי במשא ומתן של דברי תורה, שמא יבוא גם רבי ישמעאל לכך, ואבל אסור בדברי תורה. אמר לו רבי עקיבא מתוך ענוותנותו, ואני אנחם אחרון.

המשך המעשה: כשנכנסו לנחם, פתח רבי ישמעאל ואמר על עצמו, רבו עונותי, ולכך תכפוהו אכליו – באו עליו אבלויות ברציפות, ובכך הקריח רבותיו לבוא לנחמו פעם ראשונה ושניה [שתי פעמים]. ולאחר דבריו נענה רבי מרפון ואמר, משה אמר לאהרן במיתת נדב ואביהוא (ויקרא יו) 'ואחיהם כל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה', והלא הדברים קל וחומר, ומה נדב ואביהוא שלא עשו אלא מצוה אחת ביום שמתו, שבאותו יום נתמלאה ידם לכהן, דכתיב (שם טו) 'ויקריבו בני אהרן את הדם אליו', כך נצטוו הכל לבכות על שריפתם, בניו של רבי ישמעאל שלמדו ולימדו אחרים וקיימו מצוות, על אחת כמה וכמה שראויים להספידם.

לאחר מכן נענה רבי יוסי הגלילי ואמר, נאמר במיתת אביה בן ירבעם (מלכים א' יד יג) 'וספדו לו כל ישראל וקברו אותו', והלא הדברים קל וחומר, ומה אביה בן ירבעם שלא עשה אלא דבר אחד טוב, דכתיב ביה בהמשך הפסוק (שם) 'וען נמצא בו דבר טוב', כך ספדו לו הכל, בניו של רבי ישמעאל על אחת כמה וכמה. מבארת הגמרא: מאי דבר טוב? שעשה אביה בן ירבעם. נחלקו בזה רבי יודא ורבי חיננא בר פפא. חד אמר, שביטל משמרתו – הנהגתו של אביו שלא לעלות לרגל, ועלה לרגל. וחד אמר, שביטל את הפדסאות [שומרים] שהושיב ודעם אביו על הדרכים לשמור שלא יעלו ישראל לרגל, כלומר שכשהגיעה משמרתו לשמור, ביטלה ולא שמר, ויכלו הכל לעלות.

לאחר דברי רבי יוסי הגלילי נענה רבי אלעזר בן עזריה ואמר, ירמיה התנבא לצדיקיהו (ירמיה לד ה) 'בשלוש תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים [אשר היו לפניך בן] ישרפו לך והיו ארון ספדו לך', והיינו שישרפו עליו כלי תשמישו ויטפידוהו כדרך המלכים, והלא דברים קל וחומר, ומה צדקתו מלך יהודה שלא עשה אלא מצוה אחת סמוך למיתתו, שהעלה את ירמיה מן הפיט שאליו הפילוהו השרים על שהוכיחם (שם לח ו-יג), כך זכה לדברים אלו, בניו של רבי ישמעאל על אחת כמה וכמה.

לאחר מכן נענה רבי עקיבא ואמר, נאמר לענין הריגת משיח בן יוסף קודם הגאולה העתידה (זכריה יב יא) 'ביום ההוא יגדל המספד בירושלים כמספד הדדרימון [בבקעת מגדון]', ואמר רב יוסף, אלמלא תרגומא דהאי קרא, לא ידענא מאי קאמר, כלומר שלא מצינו אדם הנקרא הדדרימון שהספיד או נספד, ותירגמו כך, בעידנא ההוא יסגי כספדא בירושלים כמספדא דאחאב בר עמרי דקטל יתיה הדדרימון בר טברימון וכמספד דיאשיה בר אמון דקטל יתיה פרעה חנידא בבקעת מגדון, ופירושו, בעת ההיא יגדל המספד על משיח בן יוסף בירושלים כשני הספדים גדולים, כהספד גדול שעשו על אחאב מלך ישראל שהרגו הדדרימון מלך ארם ברמות גלעד (מלכים א' כב לה), וכהספד על יאשיהו בן אמון מלך יהודה שהרגו פרעה החיגר מלך מצרים בבקעת מגידו (מלכים ב' כג כט).

והלא דברים קל וחומר, ומה אחאב מלך ישראל, שלא עשה אלא דבר אחד טוב סמוך למיתתו, דכתיב במיתתו (מלכים א' כב לה) 'ותעלה המלחמה ביום ההוא והמלך היה מעמד במרכבה נכח ארם', שאף שנפגע החזיק עצמו זקוף במרכבה שלא יראו נפילתו ויברחו, כך זכה להספד גדול, בניו של רבי ישמעאל על אחת כמה וכמה.

מכיון שעסקה הגמרא בנבואת ירמיה לצדיקיהו, היא דנה בה: אמר ליה רבא לרבא בר מרי, כתיב ביה בצדקתהו שהתנבא ירמיה (ירמיה לד ה) 'בשלוש תמות', וקשה שבסופו כתיב (שם לו ז) 'ואת עיני צדקתהו עזר', וכיצד נתקיימה הנבואה שימות בשלום. אמר ליה רבה בר מרי, הכי אמר רבי יוחנן, הנבואה התקיימה בכך שמת נבוכדנאצר בנמיו, ויצא מבית האסורים, ולמחרת היום מת ונקבר בכבוד.

קושיא נוספת: ואמר רבא לרבא בר מרי, כתיב ביה ביאשיהו המלך

12 כתוב שמו של משה היא מפני שמאירה עצמיותו של
13 משה, הנעלית משם ומגילוי, וזה מתבטא בשמה של
14 הפרשה "ואתה תצוה": הלשון "ואתה מורה על
15 עצמיות הנעלית משם ומתואר⁸¹, "תצוה" – מלשון
16 צוותא וחיבור⁸². כלומר, הצוותא והחיבור של בני-
17 ישראל (המצווים) עם עצמיותו של משה, המקשר את
18 בני ישראל עם עצמות איך-סוף של הקדוש-ברוך-הוא
19 (המדבר אל ה"ואתה")⁸³ –

20 וזהו התוכן הפנימי של ז' אדר, שאז הוא השיא
21 בשלימות של לידתו והתגלותו של משה לכל בני
22 ישראל, באופן הנשגב משם ומגילוי, באופן של "ואתה
23 תצוה".

(משיחות ש"פ תצוה (ז' אדר)

(ש"פ תשא (שורשן פורים קטן) – תשכ"ז)

הצ"צ) לא היו אומרים תחנון בשבעה באדר, כי באתפשטותא דמשה
(נשיא) בכל דרא ודרא (ת"ז תס"ט) – מאיר בחי" משה בלי הסתרים
וא"כ בהם נמצאת בגילוי שלימות הלידה דבחי" משה.
(80) ראה גם בארוכה לקו"ש חכ"ו ע' 204 ואילך. וראה לקו"ש חכ"א
הנ"ל הערה 2.

(81) ראה ד"ה זאת תורת הבית תרפ"ט פי"א (סה"מ קונטרסים – ח"א
ע' מה). וראה גם כלי יקר ריש פרשתנו "לכך נאמר ואתה תצוה שני
נוכחיות לומר ואתה כו".

(82) תו"א פרשתנו פב, א. מאור עינים פרשתנו.

(83) ד"ה זאת תורת הבית שם. וראה אוה"ת פרשתנו ע' א'תקנא.

1 אודות עשיית שמחה בז' אדר, יום הולדת משה
2 רבינו⁷⁷, כי שלימות הגילוי וההמשכה של יום ההולדת
3 מתהווה ביום ההסתלקות, ואז זוהי המשכה נעלית
4 ביותר, באופן של רוממות⁷⁸ ובגילוי. אך בלבושי עולם
5 הזה נראה ענין המיתה, ומפני כך זהו יום תענית⁷⁹ –
6 "והחי יתן אל לבו".

יא.

השייכות של פ' "ואתה תצוה" לעניני ז' באדר

7 לפי זה יובן הרמז והשייכות של עניני ז' אדר לפ'
8 ואתה תצוה⁸⁰: בגלוי אכן איננו מוזכר שמו של משה
9 בפרשתנו, כי הענין של ז' אדר בגלוי הוא ענין של יום
10 התענית – הסתלקות.

11 מצד שני, בפנימיותם של דברים, העובדה שאין

(77) להעיר שגם כפשוטו – יש ללמוד מתוך הכתובים שבז' אדר מת
(ראה קידושין לח, א), משא"כ לידתו בז' אדר, נלמד רק במדרש חכמים
כו' (חדא"ג מגילה שם), וכן הי' בנוגע ללידתו כפשוטה, שהוצרך להיות
"ותצפנהו" (שמות ב, ב. סוטה שם יב, ב), משא"כ מיתתו הי' מפורסמת
"ויכבו בני" (ברכה לד, ה. וראה סוטה יג, סע"ב).

(78) ראה תו"א פט, ד. ד"ה באתי לגני השי"ת פ"א, דגילוי הסוכ"ע
שלמעלה מעולמות נק' בשם אסתלק כי הגילוי הוא בבחי' רוממות.
(79) עפ"ז יובן זה שנשיאי חב"ד – לאחרי שקבלו הנשיאות (כידוע
סיפור החסידים בחילוק הנהגת כ"ק אדמו"ר מהר"ש בז' באדר בעברו
לפני התיבה לאחרי פטירת אמו, ולאח"ז – בהסתלקות אביו כ"ק אדמו"ר

המשך ביאור למס' מועד קטן ליום רביעי עמ' ב

17 ומבואר שמנחם האבלים יושב בראש, ולא האבל. מיישבת
18 הגמרא: אָמַר רַב נְחֻמֵּי בַּר יִצְחָק, 'יְנַחֵם' בְּתֵיב, דְּהֵיִינוּ מִתְנַחֵם
19 מאחרים, והוא האבל עצמו. מקור אחר להלכה זו: מַר זִוְמַרְא אָמַר,
20 לְמַדִּים זֵאת מְהֻבָּא, שְׁנֵאמַר (עמוס ו ז) 'יָסַר מְרִיחַ סְרוּחִים, וְהֵיִינוּ
21 שְׁמֵרְחֵחַ דְּהֵיִינוּ הָאֵבֶל שְׁהוּא מַר זִוְחָ, וְהֵיִינוּ שְׁנַפְשׁוּ מִרָה וּדְעַתּוּ זִוְחָ
22 מִצַּעַר, נַעֲשֶׂה שָׂר לְסְרוּחִים – לְגִדּוּלִים שְׁבָאִים לְנַחֲמוּ.
23 הַגְּמֵרָא מְבִיאָה אָדָם אַחַר שְׁמִיִּסְב בְּרָאשׁ: אָמַר רַבִּי חֵמָא בַּר חֵנִינָא,
24 מְנַיִן לְחֵתֵן שְׁמִיִּסְב בְּרָאשׁ, שְׁנֵאמַר (ישעיה סא י) 'בְּחֵתֵן יִבְהֵן פְּאָר',
25 נִמְשַׁל חֵתֵן לְכַהֵן, מַה בְּחֵן מִיִּסְב בְּרָאשׁ, אַף חֵתֵן מִיִּסְב בְּרָאשׁ.
26 מִבְּאֵרֵת הַגְּמֵרָא: וְכֵהֵן גּוֹפִיָּה מְנַיִן שְׁמִיִּסְב בְּרָאשׁ, דְּתֵנָא בְּבֵרִיתָא
27 דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְיָא, נֵאמַר בְּכֹהֵן (ויקרא כא ח) 'וְקִדְשֵׁתוּ, לְלַמַּד שְׁתַּקְדְּשׁוּ
28 שִׁיחֵיהֵן רֵאשׁוֹן לְכָל דְּבָר שְׁבִקְדוּשָׁה, דְּהֵיִינוּ לְפִתּוּת רֵאשׁוֹן בְּעֵלִיהֵן
29 לְתוֹרָה, וְלְכָרְד רֵאשׁוֹן בְּרִכַּת הַמוֹצֵא אוּ בְרִכַּת הַמּוֹזֵן, וְלִפְּזוּל מְנָה
30 יָפָה רֵאשׁוֹן כְּשַׁחֲלוּק יִשְׂרָאֵל עִם הַכּוֹהֵן בְּכָל דְּבַר.
31 הַגְּמֵרָא מִבְּאֵרֵת צַעַר הַמִּיתָה: אָמַר רַבִּי חֵנִינָא, קָשָׁה יִצְיָאֵת הַנְּשָׁמָה
32 מִן חֵינָא,

1 שְׁהַתְּנַבְּאָה חוֹלְדָה (מלכים ב' כב ט), 'לְכֵן תִּנְנִי אוֹסִיפֵךְ עַל אֲבוֹתֶיךָ
2 וְנִאֲסַפְתָּ אֵל קְבָרֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם, וּבְסוּפּוֹ בְּתֵיב (דברי הימים ב' לה כג) 'יִירוּ
3 חֵינָיִים לְמַלְךְ יִאֲשִׁיחוּ, וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב לְפָרֵשׁ אֵת הַפְּסוּק,
4 שְׁעֵשְׂאוּהוּ בְּכַבְרָה [–מסנת] בְּחִיצֵיהֶם, וְכִיצַד נִתְקִימָה הַנְּבִוּאָה
5 שִׁימוֹת בְּשָׁלוֹם. אָמַר לִיָּה רַבֵּה בַר מַרִּי, הָבִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַנְּבִוּאָה
6 הַתְּקִימָה בְּכַךְ שְׁלֵא תֵרַב בֵּית הַמְּקַדָּשׁ בְּיָמָיו, כְּפִי שְׁנֵאמַר בְּהַמְשַׁךְ
7 הַפְּסוּק (מלכים ב' שם) 'וְלֹא תִרְאִינָה עֵינֶיךָ בְּכָל הָרְעָה אֲשֶׁר אָנִי מְבִיא
8 עַל הַמְּקוֹם הַזֶּה, וְהֵיִינוּ חוֹרְבֵן בֵּית הַמְּקַדָּשׁ.
9 הַגְּמֵרָא חוֹרֵת לְנִיחּוּם אֲבָלִים: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵינן הַמְּנַחֲמֵן רֵשָׁאֵין
10 לְזוּמַר דְּבָר לְנַחֵם עַד שִׁפְתַּת הָאֵבֶל בְּדַבְרֵיהֶם. שְׁנֵאמַר כְּשָׁבָאוּ רַעֲי
11 אִיּוֹב לְנַחֲמוּ (איוב ג א) 'אֲחֵרֵי בֵן פֶּתַח אִיּוֹב אֵת פִּיהוּ, וְהָדַר – וּרְק
12 לְאַחַר שִׁפְתַּח אִיּוֹב נֵאמַר (שם ד א) 'וַיַּעַן אֱלִיפַז הַתִּימְנִי, שְׁנִיחֲמוּ.
13 הַלְכָה נּוֹסַפְתָּ: אָמַר רַבִּי אֶבְרָהָם, מְנַיִן לְאֵבֶל שְׁמִיִּסְב בְּרָאשׁ כְּשִׁמְנַחֲמִים
14 אוֹתוֹ, שְׁנֵאמַר (איוב כט כה) 'אֲבַחֵר דְּרַכֵּם וְאֲשַׁב רֵאשׁ וְאֲשַׁבֵּן כְּמַלְךְ
15 בְּגִדּוּד פְּאֲשֶׁר אֲבָלִים יְנַחֵם, וּמִבּוּאֵר שְׁבִנְחוּם אֲבָלִים יוֹשֵׁב הָאֵבֶל
16 כְּמַלְךְ בְּרָאשׁ. תְּמַהָה הַגְּמֵרָא: הֵרִי 'יְנַחֵם' שְׁמַנְחָם אֲחֵרֵינִי מִשְׁמַע,